

A bizonytalanná váló új világrend

A jugoszláviai háború utáni új világrend lehetséges képerőit ír **Eörsi István** a *Népszabadság* április 10-i számában. Gondolatgazdag cikkében arra a következtetésre jut, hogy „világpolitikailag és gazdaságilag egyaránt féltelmetes hatalomkoncentráció megy végbe” a Földön. „A multinacionális tőke és a NATO egyaránt megszűnneti az országhatárokat. ... Egyetlen hatalmas központ fejt ki erejét két területen” – állapítja meg. **Eörsi** nem nagyon örül ennek a folyamatnak, mivel jól látja mindazokat a veszélyeket, amelyek ebből származnak.

Nekem azonban úgy tűnik, mintha a NATO esetében éppen ellenkező irányban alakulnának a dolgok. Mintha a szövetség ereje mostanában csökkenőben volna. A kezen három hete tartó szakadatlan bombázások nem érték el a kitűzött célt. Az emberben az a benyomás erősödik, hogy a szövetség ezt a csatát még megnyerheti, de a történelmi értelemben vett háborút nem. Milosevicet ugyan néhány héten belül – sőt talán már holnap – térdre kényszeríthetik, a NATO azonban a belátható jövőben nem lesz képes arra, hogy elérje az általa kitűzött, történelmi jelentőségű célt, a FÁK határaitól nyugatra eső Európa békéjének és nyugalomának biztosítását. A szervezet a közeljövő lehetséges konfliktusaiban egyszerűen nem teheti meg, hogy ismét légitámadásokkal fenyegetsen, mert az többé már nem volna hiteles. A milosevicsek csak vállukat rándítanák, a demokráciák fölöttébb érzékeny közvéleménye pedig kapásból elutasítana bármilyen hasonló beavatkozást.

Sokak szerint a NATO a hibát azzal követte el, hogy nem vonultatott fel szárazföldi erőket a térségben, és kizárólag a bombázásoktól, a nyugati technika fölényétől várta a sikert. Az elhúzódó iraki válság példájából pedig tanulhatott volna; egy sikeres és egy sikertelen hadműveletből egyaránt.

1990-ben, amikor Irak lerohanta Kuvaitot, az Egyesült Államok és szövetségesei – ad hoc koalíciót alkotva, nem a NATO keretében – hatalmas haderő-összevonást hajtottak végre az öböl térségében, ahova fél év alatt több mint félmillió hadsereget telepítettek. Ezt kö-

vetően 38 napig bombázták Irakot, és minden lényeges célpontot megsemmisítettek. A szárazföldi csapatok csak akkor lépték át az iraki határokat, amikor már úgyszólván semmitől sem kellett tartaniuk, így hadműveleik csupán négy napot vettek igénybe. Ugyanakkor az elmúlt év végén, amikor Szaddám véglegesen megtámadta az együttműködést az ENSZ különleges ellenőrző bizottságával, az Egyesült Államok és Anglia – további szövetségeseik híján – már csak légiertől vezényelt a környező országokba. A decemberben megindított légitámadásokkal – amelyek gyakorlatilag azóta is tartanak – semmit sem értek el, hacsak azt nem számítjuk, hogy az UNSCOM ellenőrei többé nem térhetnek vissza Irakba, és így Szaddám ismét majdnem zavartalanul fejlesztheti biológiai és vegyifegyver-gyártó kapacitását.

Eörsinek igaza van, Amerika túlságosan is hisz haditechnikai fölényében, robotrepülőgépeinek és lézervezrlésű bombáinak elképesztő találati pontosságában. A washingtoni magatartást azonban a vietnami szindróma legalább ilyen mértékben meghatározza, közelebbről az, hogy abban háborúban 55 ezer amerikai katona pusztult el. Vietnam óta az Egyesült Államok közvéleménye egyetlen katona elvesztését sem tartja elfogadhatónak. Jól mutatják ezt a szomáliai beavatkozás fejleményei is. Washington 1992 végén és 1993 elején – ezúttal az ENSZ első humanitárius intervenciója keretében – 24 ezer katonát küldött Szomáliába, számukat azonban néhány hónap múlva a várható veszteségek miatt jelentősen csökkentette. Amikor pedig az ott maradtak közül októberben tizenkettőt meggyilkoltak, és egyikőjük holttestét egy teherautó után köve végigvonszolták Mogadishu utcáin, Washington úgy döntött, hogy a polgárháború kimenetelétől függetlenül minden katonáját kivonja az országból.

Koszovó esetében persze három hét eltelté után könnyű okosnak lennünk. Ma már sokan leírják és elmondják, hogy a NATO tervezőinek számolniuk kellett volna Milosevic hajthatatlan magatartásával, a szerb nép alternatívát nem ismerő szembenállásával és a koszovói

albánok százezreinek elűzésével. A bírálók elfelejtik, hogy három héttel ezelőtt tizenkilenc kormányban még nem volt abszurdnak tűnő feltételezés, hogy Milosevic ezúttal is úgy fog viselkedni, mint eddig minden alkalommal. Akkor például, amikor 1995 szeptemberében kététheti bombázás után hajlandó volt Karadzsićsékkel visszavonadni Sarajevó környékéről a nehézfegyvereket, majd Daytonban aláírni a békemegállapodást. Vagy 1998 októberében, amikor a NATO szintén légitámadásokkal fenyegette meg Milosevicet, és elérte, hogy a szerb diktátor ezúttal Koszovó ügyében kössön kompromisszumot. Bármi is történt azonban, bárki kalkulált is tévesen a következményekkel, a NATO már semmiképpen sem térhet vissza a március 24-e előtti állapotokhoz. Ha dolgavégezetlenül hagyná el a térséget, többé soha, senki sem hinné el neki, hogy komolyan gondolja, amit mond. Be kell tehát fejeznie, amit elkezdett, még akkor is, ha fájdalmas döntéseket kell hoznia.

Ma már világosan látszik, hogy az elmúlt évtizedben végérvényesen felbomlott az 1945 utáni világrend, és bizonytalan állapotok léptek a helyébe. A NATO keretében nem jött létre olyan központi hatalmi koncentráció, amely vállalhatná a béke megőrzőjének a szerepét a kontinensen. Mellesleg nemcsak az amerikaiak, hanem az európaiak történelmi tapasztalatai miatt sem, különös tekintettel azokra, amelyeket a második világháború éveiben szereztek. Napjainkban a németek nem véletlenül utasítják el szárazföldi csapatok bevetését Jugoszláviában, és feltételezésem szerint nem jutnának más következtetésre a magyar parlamenti képviselők sem.

A NATO tehát hosszú ideig nem lesz képes arra, hogy tagállamainak meghatározó politikai erőit az úgynevezett *out-of-area* missziók, tehát a szövetség védelmi területén kívüli béketeremtés végrehajtására mozgósítsa. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne volna képes minden erejét továbbra is mozgósítani, ha a tizenkilenc tagállam bármelyikét a jövőben külső veszély fenyegetné.

Valki László
nemzetközi jogász